

- Gender Mainstreaming Manual – A book of practical methods from the Swedish Gender Mainstreaming Support Committee (Jamstöd)* (Swedish Government Official Reports SOU 2007: 15)
- Lestál Zsuzsanna (szerk.) (2008): *Nemre való tekintettel. Kézikönyv a nők és férfiak közötti társadalmi egyenlőség érvényesítésének elméletéről és gyakorlatáról (intézmények és vállalkozások vezetői számára)*. Budapest: E/004. számú Fejlesztési Partnerség. Interneten: <http://www.bcrbarometer.hu/main/hirek/nok/nemre-valo-tekitettel> (letöltve: 2010. január 12.)
- McKay, Ailsa. (2004): *Developing a Gender Budget Initiative - A Question of Process or Policy? Lessons Learned from the Scottish Experience* (Chapter prepared for Vol 4 of University of Linz, Gender Studies series. December 2004 - Glasgow Caledonian University Glasgow, Scotland and Scottish Womens Budget Group). Interneten: http://www.infopolis.cs/web/GenderBudgets/pdf/GB_Scotland.pdf (letöltve: 2010. január 12.)
- Pető, Andrea (2008): *A Nők és férfiak története Magyarországon a hosszú 20. században*. Budapest: Szociális és Munkaügyi Minisztérium.
- Verloo, Mieke (2001): *Another velvet revolution? Gender mainstreaming and the politics of implementation*. IWM Working Paper No. 5/2001 Vienna. Interneten: <http://www.iiv.nl/epublications/2001/anothervelvetrevolution.pdf> (letöltve: 2010. január 12.)
- Verloo, Mieke és Roggeband, Conny (1996): *Gender Impact Assessment: The Development of a new Instrument in the Netherlands*. *Impact Assessment* 14(1): 3-21.

BOGNÁR ADRIENN

A politikai szocializáció egyes jellegzetességei a fiatalok körében

Bevezető

A rendszerváltozást megelőzően, de még inkább az azt közvetlenül követő években számos kutatás vizsgálta a fiatalok politikai beállítódásait, a politikai szocializációt, az ifjúság politikai aktivitását. Manapság azonban – a téma fontosságához képest – kevesebb olyan átfogó vizsgálat készül, amelyek nem általánosságban az „ifjúságot”, hanem a politikai szocializáció napjainkra jellemző specifikumait, a fiatalok politikához való viszonyát, politikai magatartását és politikai aktivitását vizsgálja. Ezért is tarthatjuk kiemelkedő jelentőségűnek a 2008-ban végzett „Iskola és társadalom” kutatást.

A téma vizsgálata azért is különösen érdekes az ezredfordulót követő években, mert rendkívül sok olyan tényező befolyásolhatja az országban élők – így a fiatalok – politikai magatartását, amelyek korábban nem kerültek a figyelem középpontjába. Ilyen például a sok esetben gyűlöletkeltésig fajuló marakodás a két nagy párt között, amely nemcsak a családokban, hanem a baráti társaságokban, munkahelyi közösségekben zajló diskurzusokat is befolyásolja, és amely olyan személyeket is „bevont” a „politikába”, akik korábban nem mutattak érdeklődést iránta. Ezzel szemben áll egy másik hatás, amelynek következménye a politikából való „kiábrándultság”, amit jól példáz az is, hogy nem csupán az országos politika, de sok esetben még a lokális érintettség sem sarkallja tettekre a lakosságot (példaként említhető a pécsi lokátor építésével kapcsolatban tartott népszavazás, amit érvénytelenné nyilvánítottak az alacsony részvétel miatt). Rendkívüli események (például a Magyar Televízió székházánál történt erőszakos cselekmények) is felhívják a figyelmet arra, hogy behatóbban kell foglalkoznunk nem csupán az egyes jelenségekkel, de ezek okaival is.

A politikai aktivitás (inaktivitás) kapcsán megállapítható, hogy a kilencvenes évek vizsgálata a fiatalok politikai érdeklődésének hiányára, alacsony cselekvési késztettségére mutatnak rá. E vizsgálatok kimutatták azt a tendenciát, hogy még e korcsoporton belül is eltérő politikai érdeklődéssel és aktivitási igénnyel jellemezhetőek a fiatalok. Az ifjúsági korfán felülről lefelé haladva egyre nőtt a politika iránti közöny (Gazsó és Laki 2004: 172-177).

A kutatások rávilágítottak arra is, hogy a fiatalok politikai érdeklődése nem minősíthető folyamatosnak és magas intenzitásúnak, hanem inkább eseti jellegűnek. A 2000-es és 2004-es kutatások sem mutattak trendszerű változást. A kutatások eredményei szerint az ifjúság számára a politikai szféra átláthatatlan,

távoli és általuk egyáltalán nem befolyásolható világ. A nem hivatásszerű politizálást eredménytelennek tartják, míg a hivatásszerű politizálás presztízse olyannyira alacsony számukra, hogy annak keretei között sem szeretnének tevékenykedni. A fiatalok sokkal inkább egyéni boldogulásukat tartják szem előtt, egyéni céljaikat igyekeznek elérni egyéni utakon, nem pedig kollektív formákban (Gazsó és Laki 2004: 174).

Az *Ifjúság2004* és az *Ifjúság2008* kutatási beszámolója is hasonló megállapításokat fogalmaz meg. E kutatások adatai is azt bizonyítják, hogy a fiatal nemzedék politikai aktivitása alacsony szintű. Ez igaz a választásokon való részvétel, a civil szervezeti tagság, valamint a politikai szervezetekhez való tartozás dimenziójában egyaránt (Bauer-Szabó 2005: 76, 79-81).

A négy évvel korábbi vizsgálathoz képest is csökkenő tendenciát tükröz a 2008-as kutatás a politikai aktivitás kapcsán. A 2008-as kutatás eredményei szerint egy, az adatfelvétel idején esedékes választáson a kérdezett fiatalok közelítőleg harmada venne részt, és csupán 6%-uk tagja valamilyen ifjúsági szervezetnek, míg a politikai szervezeti tagság még ennél is kisebb arányban jellemző rájuk: hozzávetőlegesen egy százalékuk tagja politikai szervezetnek. A kutatások által alátámasztott passzivitás azonban nem jelenti azt, hogy bizonyos szituatív tényezők nem okozhatnak változást, amely során nagyobb méretű csoportok aktivizálódnak (Bauer és Szabó 2009: 107, 114-119).

Az „Iskola és társadalom” kutatás

A fent említett „Iskola és társadalom” kutatás egy 2005-ös kutatás folytatásának tekinthető. A kutatás vezetője Csákó Mihály, a baranyai adatfelvételt a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Szociológia Tanszéke koordinálta és végezte.¹ A vizsgálat célja között szerepelt a középiskolások demokráciaképének felmérése, az iskolai demokrácia vizsgálata, valamint a fiatalok politikához való viszonyának elemzése. A kutatás elméleti kerete a politikai szocializáció ismert fogalmi szerkezetére támaszkodik, a politikai szocializációt, a szocializációs folyamat részeként kezeltük. Ennek főbb ágensei közül (család, kortársak, iskola, média) az iskola került a vizsgálat fókuszába.

Az adatfelvétel öt megyében (Hajdú-Bihar, Baranya, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Csongrád és Fejér megyében) és a fővárosban történt 9. és 11. évfolyamos középiskolások körében. Az iskolatípusra és évfolyamra reprezentatív minta elemszáma 5962 fő.

Jelen tanulmányban a középiskolások politikához való viszonyára, a politikával kapcsolatos érdeklődésre, ismeretekre, valamint a politikai aktivitásra vonatkozó néhány kérdésre adott válaszok eredményeit mutatom be.

Politikával kapcsolatos kommunikáció

Kutatásunk során vizsgáltuk, hogy a középiskolások családjában a politika mint téma milyen helyet foglal el a hétköznapi családi konverzációkban. A különböző témák csoportosítása során Szabó Ildikó (2009) témakonstrukcióit használtam fel. Adataink alapján megállapíthatjuk, hogy a fiatalokkal a családon belül elsősorban az iskolai témákkal kapcsolatban beszélgetnek (például tanulmányi eredmények, iskolai élet, öltözködés). Ezt követően a családi beszélgetések során a mediatizált témák kerülnek szóba (például televíziós műsorok, médiaszereplők, bulvárhírek, sztárok, híres emberek, zenei ízlés, zenészek, együttesek). A praktikus témák szintén viszonylag magas arányban képezik a családi diskurzusok tárgyát (a másik nemmel való kapcsolat, bűnözés, kisebbségek, egészség, betegség, családi gazdálkodás, pénz, rokonok életvitel, szegénység, szülők munkája). Legkevésbé a politikai témák (politikuskok, belpolitikai ügyek, külpolitikai ügyek, politikai pártok, helyi önkormányzati ügyek, más szervezetek, mozgalmak), valamint az elvont témák (vallási, világnézeti kérdések, környezet-szennyezés, magyarság) kerülnek szóba a hétköznapi családi kommunikáció során.

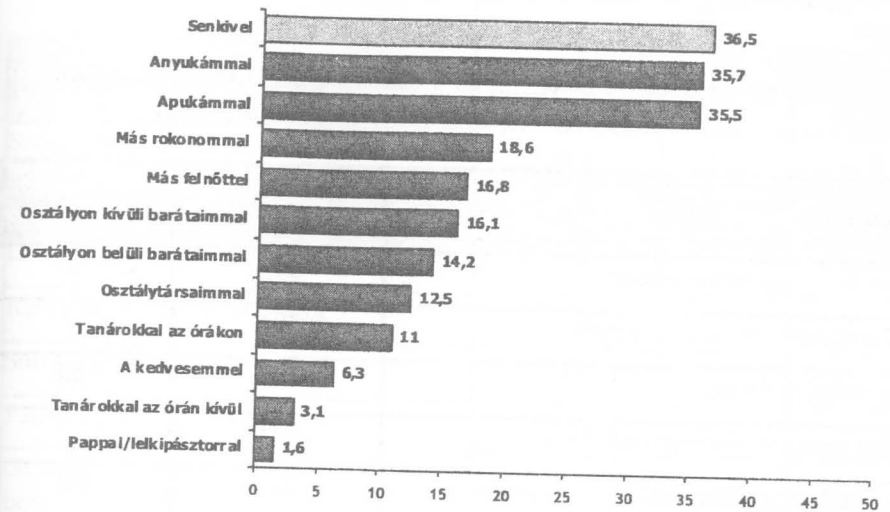
Eredményeink szerint a szakmunkásképzőbe járó fiatalokat veszi körül a legszegényebb kommunikációs tér; az ő családjukban kerül szóba a legkevesebb fent megjelölt témakör. Ezzel szemben a gimnazisták kommunikációs környezete a legváltozatosabb, ők beszélgetnek otthon a legtöbb témáról, és az ő családjukra jellemző leginkább a politikai témáról való diskurzus is. A politikai témák kapcsán megállapítható az is, hogy a 11. évfolyamra járó középiskolásokkal szignifikánsan magasabb arányban beszélgetnek a családban ilyen tárgykörben, mint a 9. évfolyamos tanulókkal.

Adataink tanúsága szerint a középiskolások valamivel több mint harmada egyáltalán nem beszélget politikai témákról, legmagasabb arányban pedig a szülőkkel való kommunikáció során kerül szóba ez a témakör.

1. táblázat: A különböző témakörök családon belüli kommunikációban való előfordulása (százalékos megoszlás)

Témakörök	Mintaátlag	9. évfolyam	11. évfolyam
Iskolai témák			
Tanulmányi eredmények	93,0	94,1	92,0
Iskolai élet	90,3	91,6	89,0
Öltözködés	77,2	78,2	76,4
Mediatizált témák			
TV műsorok, szereplők	76,3	77,7	75,0
Zenei ízlés, zenészek, együttesek	68,5	72,1	65,1
Bulvár hírek, sztárok, híres emberek	60,8	60,1	61,4
Praktikus témák			
Egészség, betegség	83,7	81,1	86,1
Családi gazdálkodás, pénz	66,7	61,1	72,1
Rokonok életvitele	63,3	61,8	64,7
Szülők munkája, munkahelyi gondjai	63,3	56,3	70,0
Másik nimmel való kapcsolat	60,0	57,0	62,8
Bűnözés	58,1	52,0	63,8
Szegénység	41,9	36,9	46,6
Kisebbségek	41,8	37,1	46,3
Elvont témák			
Környezetszennyezés	37,4	38,5	36,3
Magyarság	34,3	33,5	35,7
Vallási, világnézeti kérdések	27,0	26,9	27,1
Politikai témák			
Belpolitikai ügyek	28,9	22,6	34,8
Politikusok	26,7	21,5	31,7
Politikai pártok	25,9	21,5	30,1
Külpolitikai ügyek	24,7	20,5	28,8
Helyi önkormányzati ügyek	21,9	18,7	24,8
Más szervezetek, mozgalmak	16,1	12,9	19,1

1. ábra: Szoktál-e politikai kérdésekről beszélgetni? („igen” válaszok megoszlása, %)

Társadalmi, politikai aktivitás

Hazánkban a rendszerváltozással megszűntek, felbomlottak a korábbi ifjúsági szervezetek, s a rendszerváltást követően is működő nonprofit szervezetek és civil önszerveződések, társadalmi szervezetek csak csekély mértékben tudják integrálni és mobilizálni az ifjúságot. 1995 óta nő ugyan az ifjúsági civil szervezetek száma, azonban tagságuk folyamatosan csökken (Nagy és Székely 2008: 133–134).

A különböző szervezetek és mozgalmak olyan alacsony arányban tudják mozgósítani, „elérni” a fiatalokat, hogy például az *Ifjúság2008* kutatás adatai szerint a 18–29 évesek megközelítőleg tizede vett csupán részt valamilyen szervezet vagy mozgalom rendezvényein, hatodik tagja valamilyen civil szervezetnek, s mindössze körülbelül negyedük ismer egyáltalán valamilyen ifjúsági szervezetet. A politikai ifjúsági szervezetekben való részvételük pedig elenyésző arányú.

A középiskolások körében készített vizsgálat hasonló eredményeket mutat. Annak ellenére, hogy viszonylag magas cselekvési potenciált mértünk, óriási a szakadék a tervezett és a valós szervezeti tagság között. A válaszadók közül legtöbben (13,8%) valamilyen sportegyesületnek a tagjai, valamint 6,4%-uk tagja diákönkormányzatnak, a többi szervezeti tagság elhanyagolható mértékű. Ezzel szemben a „vágott” tagság kapcsán megállapítható, hogy van olyan szervezet, melynek munkájában a tanulók fele szívesen részt venne. A középiskolások számára a jótékonyági szervezetek, a környezetvédő szervezetek, valamint a

sportegyesületek a legvonzóbbak. A politikai szféra ifjúság általi elutasítottágát bizonyítja, hogy a tanulók közül legkevésbéen politikai pártban lennének tagok.

2. táblázat: A következő szervezetek közül melyeknek a működésében vennél részt szívesen, vagy veszel részt jelenleg is? (százalékos megoszlás)

Szervezetek	Részt vennék	Részt vesznek
Jótékonyági szervezetben	50,6	1,6
Környezetvédő szervezetben	48,8	2,1
Sportegyesületben	46,7	13,8
Magyarságot védő egyesületben	37,0	2,4
Az emberi jogokat védő szervezetben	34,4	1,0
Hagyományőrző egyesületben	24,5	2,7
Fajgyűlölet ellen fellépő szervezetben	22,7	1,8
Diákönkormányzatban	17,0	6,4
Vallási szeretetszolgálatban	12,8	1,9
Politikai pártban	9,5	1,5

Szintén magas cselekvési potenciált mértünk a pártok kampányaiban való egyéni politikai aktivitás kapcsán. Legtöbben, a tanulók harmada szórólaposztással, terjesztéssel járulna hozzá az egyes pártok munkájához, míg negyedük plakátragasztást, illetve e-mail küldést vállalna a kampánytevékenységek közül. A középiskolások megközelítőleg ötöde rendfenntartóként működne közre a kampánymunkában. Más feladatokat a hallgatók valamivel több mint tizede vállalna, és ezek közül a szendvicsemberként való segítés a legkevésbé vonzó a fiatalok számára.

A lányok magasabb arányban járulnának hozzá a pártok kampányához szórólaposztással, terjesztéssel, plakátragasztással és e-mail küldésével, míg a fiúk szívesebben vennének részt a kampánymunkában rendfenntartóként, illetve magasabb arányban válaszolták, hogy plakáttépkedést, firkálást vállalnának. Megállapítható továbbá az is, hogy a 11. évfolyamra járók, valamint a gimnazisták szinte az összes tevékenység kapcsán alacsonyabb motivációval rendelkeznek.

3. táblázat: Ha úgy adódna, segítenéd-e valamelyik párt kampányát a következő parlamenti választások előtt az alábbi tevékenységekkel? (Az „igen” válaszok százalékos megoszlása)

Kampányhoz kapcsolódó tevékenységek	Részvételi szándék (miniaátlag)	9. évf.	11. évf.
Szórólaposztás, terjesztés	34,7	41,9	27,9
Plakátragasztás	26,9	32,0	22,1
E-mail küldés, továbbítás	25,4	30,9	20,3
Rendfenntartóként dolgozni	18,5	20,1	16,9
Sms-küldés, továbbítás	14,7	19,4	10,3
Plakáttépkedés, firkálás	15,2	18,7	11,9
Gyűlés szervezése, részvétel a rendezésben	13,8	16,8	10,9
Szendvicsember	12,7	15,5	10,0

A pártok kampányában való részvételt tekintve a viszonylag magas egyéni aktivitás ambíciója ellenére a középiskolások sok esetben még abban is bizonytalanok, hogy mely pártok a parlamenti ellenzéki párok, melyik párt van kormányon, illetve melyek a parlamenten kívüli pártok. Felmerül a kérdés, hogy ha a tanulók ismerete a fenti dimenzióban való besorolás kapcsán is instabil, mennyire lehetnek tisztában a pártok célkitűzéseivel, programjával, hiszen ezek ismerete nélkül a pártok kampányában való részvétel motivációja megkérdőjelezhető.

A kutatásba bevont tanulókat arra kértük, hogy hét pártot (FIDESZ, Jobbik Magyarországért, Magyar Demokrata Fórum, Magyar Szocialista Párt, MIÉP, Munkáspárt, SZDSZ) soroljanak be a következő kategóriákba: kormánypárt, parlamenti ellenzéki párt, parlamenten kívüli párt.

Az összes párt kapcsán állást foglaló fiatalok megközelítőleg csupán tizede (14%) tudta mind a hét pártról eldönteni helyesen, hogy melyik kategóriába tartozik, míg 51%-ük négy-hat pártot tudott a megfelelő kategóriába sorolni. A kérdést maradéktalanul megválaszoló középiskolások harmada adott egy-három helyes választ, és 2%-uk egyetlen párt kapcsán sem tudott eligazodni a megadott dimenzióban. A 11. évfolyamosok és a gimnazisták több párt helyét találták meg helyesen a fenti kategóriában, mint a 9. évfolyamosok, illetve a szakközép-, illetve szakiskolások. A három iskolatípus közül a szakiskolába járók ismeretei voltak a legbizonytalanabbak.

A legtöbb tanuló az MSZP-t és a Munkáspártot tudta helyesen besorolni a megadott csoportokba, bár fontos kiemelni, hogy még a kormánypártot is csu-

pán háromnegyedük „ismerte fel”. A FIDESZ kapcsán a középiskolások kétharmada tudta helyesen, hogy az parlamenti ellenzéki párt. A legnagyobb bizonytalanságot az SZDSZ kapcsán mértük: a kutatásba bevont fiatalok mindössze valamivel több mint harmada válaszolta, hogy parlamenti ellenzéki párt, és többen voltak azok (53,6%), akik kormánypártként tartották számon az SZDSZ-t. (Fontos azonban megemlíteni, hogy az adatfelvétel 2008 október-novemberében zajlott, és a magyar liberális párt 2008 április 30-ával lépett ki a koalícióból.)

4. táblázat: Pártok besorolása a megadott három kategóriába (százalékos megoszlás)

Pártok	Kormánypárt	Parlamenti ellenzéki párt	Parlamenten kívüli párt
FIDESZ	31,0	66,6	2,4
Jobbik	11,9	20,6	67,5
MDF	20,6	55,8	23,6
MSZP	75,7	15,5	8,7
MIÉP	14,9	26,2	58,9
Munkáspárt	10,0	18,5	71,4
SZDSZ	53,6	37,8	8,6

Összegzés

A bemutatott kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy a fiatalok politikai érdeklődése és politikai, valamint társadalmi aktivitása alacsonynak mondható, viszont magas cselekvési potenciállal jellemezhetőek a középiskolások. A magas cselekvési potenciál valódi aktivitásban való megnyilvánulásának több korlátja is van. Ezek közül kiemelhető az ismeretek hiányossága, valamint az, hogy ezt a potenciált a jelenlegi szervezeti keretek nem tudják integrálni.

A vizsgálatnak továbbá fontos tanulsága az is, hogy az iskolatípusok sok esetben differenciálják a politikai szocializáció egyes elemeit. A legnagyobb különbségek a gimnazisták és a szakmunkás tanulók között mérhetőek. Megállapítható, hogy a gimnazisták esetén beszélhetünk a legszínesebb, legváltozatosabb kommunikációs környezetről, a politikai témájú diskurzusok az esetükben a legjellemzőbbek, valamint a politikával kapcsolatos tudásuk (legalábbis a pártok világában való tájékozódásuk) magasabb szintű, mint a más iskolatípusba járó középiskolásoknál. Fontos kiemelni azonban azt is, hogy a politikai aktivi-

tással (a pártok kampányában való részvétel kapcsán) az ő esetükben beszélhetünk a legalacsonyabb motivációról.

Irodalom

- Gazsó Ferenc és Laki László (2004): *Fiatalok az újkeletkezésben*. Budapest: Napvilág Kiadó.
- Bauer Béla és Szabó Andrea (szerk.) (2005): *Ifjúság2004. Gyorsjelentés*. Interneten: <http://www.szmi.hu/images/dok/ifjkkutatas/ifj2004/ifj20041.pdf> (letöltve: 2009. november 27.).
- Bauer Béla és Szabó Andrea (szerk.) (2009) *Ifjúság2008 Gyorsjelentés*. Interneten: <http://www.szmi.hu/images/dok/ifjkkutatas/ifj2008.pdf> - letöltve: 2009. november 26.
- Szabó Ildikó (2009): *A politikához való viszony*. Konferencia-előadás. Mit gondolnak a középiskolások a demokráciáról? Konferencia és sajtótájékoztató az „Iskola és társadalom, 2008” kutatásról.
- Nagy Ádám és Székely Levente (2008): Az ifjúsági civil világ. *Civil szemle* 5(1-2): 132-149.

Jegyzetek

- ¹ A kutatásban az alábbi intézmények vettek részt: ELTE TáTK Szociológia Tanszék és OITK, Pécsi Tudományegyetem BTK Szociológia Tanszék, Szegedi Tudományegyetem JGyTK Alkalmazott Társadalomtudományi Tanszék, ECHO Survey Szociológiai Kutatóintézet, Debreceni Egyetem BTK Szociológia Tanszék, Debreceni Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar. A vizsgálat vezető kutatói: Csáki Mihály (ELTE TáTK), Domokos Tamás (ECHO Survey), Kiss Mária Rita (SZTE JGyTK), Murányi István (DE BTK), Sik Domonkos (ELTE TáTK), Szabó Ildikó (DE BTK), Bognár Adrienn (PTE BTK).